

שבת קודש

פרשת בא

מפטירים

ספרדים ואשכנזים

"הדבר אשר דיבר ה'" (ירמיה מו')

תיבנים

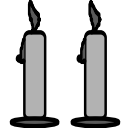
"בעת ההיא יובל שי" (ישעיה יח')

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

ה- תשס"ח

בס"ד שנה שלש עשרה גיליון מספר 18

חשמונאים (שעון חודף)

כניסת השבת: 16:33

יציאת השבת: 17:34

מהלכות כבוד ועונג שבת עפ"י שו"ע - רמב" ופוסקים אחרונים

הקדמה

(מבוסס על טור ובית יוסף)

כשירצה בטור הביא את תמצית מה שהובא במסכת שבת קיח: "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלא מצרים. רב נחמן בר יצחק אמר אף ניצול משיעבוד מלכות. אמר רבי יהודה אמר רב - כל המענג שבת נותנין לו משאלות לבו. ואמר רבי חייה בר אבא א"ר יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כאנוש, מוחלים לו. אמר רב יהודה אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה כהלכתה לא שלטה בהם אומה ולשון וכי אמר רבי שמעון בר יוחאי - אלמלי משמרים ישראל שתי שבתות מיד נגאלין.

בבית יוסף מבאר את הדברים כך - כתב מהר"י אבוהב ז"ל - נותנים לו נחלה בלא מצרים הוא מדה כנגד מדה שכשם שהוא מפזר מעות בלא שיעור לצורך שבת כן יתנו לו נחלה בלא שיעור וכן מה שאמרו ניצול משיעבוד מלכות לפי שמקבל עליו עול שבת מעבירין ממנו עול מלכות וכן נותנים לו משאלות לבו כדי שיוכל למלאת חפצו מכל עונג שירצה: ומ"ש אפילו עובד עבודה זרה מוחלין לו. מפני ששבת שקולה כנגד כל המצות (ירושלמי נדרים סוף פ"ג) שהיא מורה השגחה וחיידוש העולם ותורה מן השמים, וכיון שהוא שומר שבת ודאי העבודה זרה שעובד אינו מפני שמאמין בה, ולכן יש לו תוחלת מחילה ע"י תשובה, מה שאין כן בעובד ע"ז לפי שעולה בדעתו שיש בה ממש שהוא רחוק לשוב בתשובה. ומה שאמר רב יהודה אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון. והגמרא שם לומדת זאת מהפסוק (שמות טז כז) "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט" ושאריתו (שמות יז ח') כתוב "ויבא עמלק". וכתב מהר"י אבוהב, שאם עמלק לא היה נלחם בישראל לא היה שום עם ולשון נלחם בהם, לפי שהיו יראים מן הניסים שעשה להם במצרים וביס, אבל מאחר שבא עמלק אע"פ ששב עמלו בראשו עם כל זה נתן יד לפושעים לבוא להלחם עם ישראל.

ומה שאמר רבי עקיבא - עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות היינו במי שלא אפשר לו. כן כתבו התוספות במסכת ביצה טו: הרי נאמר: לוו עלי ואני פורע, ומה שנאמר - עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, אמור במי שאין לו לפרוע וכך הם דברי הרמב"ם בפרק ל' מהלכות שבת הלכה ז' - אינו חייב להצר עצמו ולשאול מאחרים כדי להרבות במאכל בשבת אמרו חכמים הראשונים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות: וממשך הטור ומביא את הנאמר בהמשך אותו עמוד בגמרא: במה מענגו בדגים גדולים וראשי שומין ותבשיל של תרדין. והא דאמר רבי חייה בר אשי אמר רב אפילו דבר מועט ועשאו לכבוד שבת הוי עונג, ואמר רב פפא אפילו כסא דהרסנא היינו למי שהשעה דחוקה לו.

עשר תקנות תקן עזרא ואחת מהן שיהיו מכבסים בגדיהם בחמישי בשבת לכבוד שבת.

פרטי הלכות

א. אפילו מי שצריך לאחרים, אם יש לו מעט משלו צריך לזרז עצמו לכבד את השבת, ולא אמרו: עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר. על כן צריך לצמצם בשאר ימים כדי לכבד השבת. (מרן בשו"ע)

ב. עיקר מצות עונג שבת נתפרש לנו על ידי הנביאים וכמו שנאמר וקראת לשבת עונג. ויש פוסקים שסוברים שעיקרו הוא מן התורה שהשבת הוא בכלל מקראי קודש שנאמר וביום השביעי שבת שבתון מקרא קודש וגו' ומקרא קודש פירושו חז"ל בספרא דהיינו לקדשו ולכבדו בכסות נקיה ולענגו בעונג אכילה ושתייה. (משנה ברורה)

ג. חז"ל הפליגו מאוד במצווה זו ואמרו, שכל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים וניצול משיעבוד מלכות וזוכה עבור זה לעשירות ועוד כמה מאמרים בענין זה. (משנה ברורה)

ד. בגדר קיום מצווה זו אנו מוצאים בדברי חז"ל שלושה מאמרים שונים:

- (1) אמרו שצריך לענגו בדגים גדולים וראשי שומין ותבשיל של תרדין שזה היה מאכל חשוב בזמניהם וכן בכל מקום ומקום לפי מנהגו יענגוהו במאכלים ומשקים החשובים להם עונג.
- (2) אמרו שאפילו דבר מועט שעשאו לכבוד שבת קיים מצות עונג שבת ואפילו כסא דהרסנא - היינו דגים קטנים מטונגים בשמן.
- (3) אמר רבי עקיבא, עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות.

ה. החילוק כל אלו המאמרים הוא באופן זה:

- (1) המאמר הראשון - הוא למי שאפשר לו צריך לכבדו כפי יכולתו.
- (2) המאמר השני - הוא למי שיש לו ממון כדי לקנות מזה מזון ג' סעודות ויותר מזה קצת מחויב להוציא אותן על שבת כדי שיקיים ג' סעודות וכסא דהרסנא, והוא הדין מי שאין לו כלום והוא מוטל הכל על הצדקה הרי הגבאים מחויבים ליתן לו ג' סעודות וכסא דהרסנא, ובאדם נכבד הכל לפי כבודו ולא נאמר בזה עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, אלא במי שעדיין לא נצטרך לטול.
- (3) המאמר השלישי - הוא למי שהשעה דחוקה לו ביותר היינו שאין לו רק מזון ב' סעודות לשבת בזה אמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ואינו מחויב לא בג' סעודות ולא בכסא דהרסנא.

ו. כתבו האחרונים, שאף מי שהשעה דחוקה לו ביותר, שפטור מדין שלש סעודות וכסא דהרסנא, מכל מקום, נכון מאד שיראה להשתדל להיות מן הכת האמצעית, כלומר - קיום שלוש סעודות וכסא דהרסנא.

ז. טוב לזוהר שלא יפחות משני תבשילים בכל סעודה וגם טוב שיאכל בכל סעודה משלושת הסעודות דגים, אם לא שאין נאותים לו לפי טבעו או ששונאן ושבת לעונג ניתן ולא לצער. (משנה ברורה)

ח. אם מוכרי הדגים מייקרים השער, נכון לתקן שלא יקנו דגים איזה שבתות עד שיעמוד השער על מקומו. ובבאר היטב הביא דלא יעשו תקנה רק אם הוסיפו המקח יתר על שליש מכמו שהיה מקודם, אבל באליה רבה ובפרי מגדים כתבו, שאף פחות משליש יוקר יש לעשות תקנה משום עניים, ואין בזה משום בטול מצות עונג שבת, שהרי אפשר לענג השבת במאכלים אחרים. (משנה ברורה)

ט. מה שאמרו - לווים בריבית לצורך סעודת שבת או סעודת מצוה היינו מגוי או מישראל בדרך היתר. (משנה ברורה) אם שלחו לו דבר מאכל שיאכל אותו בשבת לא יאכל אותו בחול. (משנה ברורה)

י. נוהגים ללוש, כדי שיעור חלה בבית, לעשות מהם לחמים לבצוע עליהם בשבת ויו"ט, והוא מכבוד שבת ויו"ט, ואין לשנות. (הרמ"א בהגה)

יא. יש שכתבו שבמקצת מקומות נהגו לביל שבת לאכול פשטידה, שבה הבשר מכוסה בין דפי העיסה, כיכר למן שהיה מכוסה למעלה ולמטה ולא ראיתי לחוש לזה. (עפ"י הרמ"א בהגה)

יב. מתקנת עזרא שיהיו מכבסים את הבגדים בחמישי בשבת, מפני כבוד השבת. (עפ"י מרן בשו"ע)

אמרי בינה - שבוז המידות הטובות

עתה שהאריכה הגלות בעוונותינו הרבים יותר מדאי יש לישראל להיבדל מהבלי העולם ולאחוז בחותמו של הקדוש ברוך הוא שהוא אמת, ולקדש עצמם אף במותר להם (יבמות כ א), ולא לסקר לא לישראל ולא לגוי, ולא להטעותם בשום ענין, שנאמר (צפניה ג יג): "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייהם לשון תרמית".

עוד כתיב (הושע ב כה): "וזרעתי לי בארץ", (פסחים פז ב): כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורים - כך לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים. וכל זמן שהם מתנהגים עמהם בלא מרמה, ידבקו בהם. (עפ"י אורחות צדיקים שער האמת)